

În Franța, Andreev este jucat de Georges Pitoeff, în Germania este pus în scenă de Reinhardt.

Pentru Antonio Gramsci *Anfissa* a însemnat o întâlnire zguduitoare cu adâncimile sufletului omenesc¹, iar esteticianul italian Adriano Tilgher consideră apariția lui Leonid Andreev ca pe unul din fenomenele cele mai importante ale teatrului european. Eroii lui Andreev sînt, după Tilgher, cuprinși „de o infinită nostalgie de frumusețe și puritate”²; în ciuda „durerii umane nesfîrșite”³, pe care o exprimă ei, în opera lui Andreev „rămîne speranța unei vieți noi, speranța unei lumi noi”⁴.

În aceeași perioadă, pentru istoricul de teatru Guido Ruberti, Leonid Andreev este „un colos al gîndirii”⁵ ..., „care dezvoltă o fizionomie proprie ce nu se poate confunda cu nici una dintre acelea ale înaintașilor”⁶.

Acest real succes de care s-a bucurat Leonid Andreev nu s-a datorat întîmplării și nici goanei după formule inedite, ci corespondenței reale dintre căutările lui și criza spirituală pe care o trăia pe atunci întreaga Europă, criză adîncită mai cu seamă în deceniul care a urmat după primul război mondial. Pieseile lui au răscolit conștiințe, au fost prilej de adevărate revizui de valori pentru spectatorii multor țări. Orizontul său ideologic e confuz, soluțiile întunecate, dar ele sînt izvorîte dintr-o frămîntare sinceră și dintr-o categorică negare a lumii burgheze. În această atitudine s-au recunoscut contemporanii lui din Rusia și spectatorii europeni, în bună parte lipsiți de conștiință revoluționară, nepregătiți din punct de vedere ideologic, fără posibilitatea de a sesiza limitele lui Andreev, emoționați realmente de autenticitatea anxietății lui. „Andreev a fost o figură adînc tragică” — spune despre el cercetătorul sovietic Alexandr Dîmșîț. „El s-a străduit să abordeze temele social-filozofice importante, care frămîntau pe atunci societatea”⁷. În monografia închinată vieții lui Andreev, un alt cercetător sovietic L. Afonin încearcă să explice succesul dramaturgiei lui Leonid Andreev pe plan mondial, mai cu seamă prin corespondența crizei spirituale trăită de scriitor și alături de el de mulți intelectuali ai lumii burgheze. „Interesul față de operele lui Leonid Andreev peste graniță nu este întîmplător. La începutul veacului, creația lui a atras cercuri largi de cititori, datorită caracterului ei anarhico-revoluționar, lucru acesta fiind legat, fără îndoială, și de apropierea evenimentelor revoluționare care avuseseră loc în Rusia. În cel de-al doilea deceniu... nu se poate să nu recunoaștem că opera lui Andreev devine peste graniță obiectul atenției, exact în momentul în care sînt mai puternice fenomenele crizei societății capitaliste, cînd exploatarea împinge la luptă intelectualitatea mic burgheză”⁸.

¹ A se vedea cronica la piesa *Anfissa*, jucată la Teatrul Carignano din Roma, la 14 noiembrie 1920, în vol. Antonio Gramsci: *Letteratura e vita nazionale*, ed. IV, Torino, 1954, pp. 384—386.

² Adriano Tilgher: *Studi sul teatro contemporaneo*, Roma, ed. III 1928, p. 295.

³ Ibidem, p. 313.

⁴ Ibidem, p. 307.

⁵ Guido Ruberti: *Storia del teatro contemporaneo*, Bologna, 1928, vol. III, p. 1027.

⁶ Ibidem, p. 1028.

⁷ Al. Dîmșîț: *О пьесах Леонида Андреева*, din vol. Leonid Andreev, *Пьесы*, Moscova, 1959, p. 19.

⁸ L. Afonin: *Леонид Андреев*, ORLOV, 1959, p. 222.